

„Obhájci každého režimu tvrdí, že je to demokracie,“ napsal George Orwell. [1] Nejde však o současný fenomén. Guizot poznamenal v roce 1849: „Slovo ‚demokracie‘ je tak mocné, že žádná vláda a strana se neopovází existovat, nebo jen myslet že může, bez toho, že by neměla toto slovo vepsané na zástavě.“ [2] Dnes to platí ještě víc, než kdykoli dříve. Ne každý je demokrat, ale všichni předstírají, že jimi jsou. Není diktatury, která by sama na sebe nepohlížela jako na demokracii. Bývalé komunistické státy východní Evropy se nejenom prezentovaly jako demokratické, jak to dokládala jejich ústava [3], ale se chloubily i tím, že ony jsou jediné skutečné demokracie, oproti „formálním“ západním demokraciím.

Téměř jednomyslnost o slovu „demokracie“, ačkoli není vždy podložena důkazy, dává pojmu demokracie morální, až téměř náboženský obsah, který od samého počátku brání další diskusi. Mnozí autoři uznávali tento problém. V roce 1939 prohlásil T.S. Eliot: „Když slovo dosáhne univerzálního posvátného charakteru..., tak jako dnes slovo demokracie, začínám pochybovat, jestli přes všechny pokusy dát mu smysl, vůbec něco znamená.“ [4] Bertrand de Jouvenel byl ještě konkrétnější: „Diskuse o demokracii, argumenty v její prospěch nebo proti ní poukazují často na určitý stupeň intelektuální povrchnosti, protože není tak úplně jasné, o čem ta diskuse vůbec je.“ [5] Giovanni Sartori k tomu dodává v roce 1962: „Určitým paradoxním způsobem může být demokracie definována jako vzletné slovo pro něco, co neexistuje.“ [6] Také Julien Freund poznamenává, poněkud ironicky: „Tvrdit o sobě, že jsem demokrat znamená málo, protože kdokoli může být demokratem protikladným způsobem – jak po způsobu Američanů nebo Angličanů, tak i jako východoevropští komunisté, Konžané nebo Kubánci. Je naprosto přirozené, že za takových okolností odmítám být demokrat, protože můj soused může být přívržencem diktatury, zatímco se bude dovolávat slova demokracie.“ [7]

Tak můžeme vidět, že univerzální propagace termínu demokracie moc nepřispívá k objasnění jejího smyslu. Nepochybně potřebujeme jít o krok dále.

První myšlenka kterou je potřeba odmítnout – myšlenka, které si stále někteří cení – je že

demokracie je určitým produktem moderní doby a že demokracie znamená „vývojový stupeň“ v dějinách politických režimů. [8] Toto tvrzení však není podloženo žádnými fakty. Demokracie není ani „moderní“, ani více „vyspělejší“ než jiné formy vlád. Vlády s demokratickými tendencemi se objevovaly v průběhu historie. Všimáme si, že lineární pohled užívaný v těchto typech analýz může být mimořádně zavádějící. Myšlenka pokroku, když ji aplikujeme na politický režim, nedává žádný smysl. Když někdo souhlasí s tímto typem lineárního uvažování, tak je pak jednoduché dát větší váhu tvrzení o „samozřejmosti“ demokracie, která podle liberálů, vznikla „spontánně“ v oblasti politiky, tak jako trh „spontánně“ reaguje na logiku poptávky a nabídky. Jean Baechler poznamenává: „Pokud přijmeme hypotézu, že lidé jako zvířecí druh (sic) spontánně touží po demokratickém režimu, který jim slibuje bezpečí, prosperitu a svobodu, tak poté musíme dospět k závěru, že v okamžiku, kdy se tyto požadavky naplní, tak se automaticky objeví demokratická zkušenost i bez toho, aby byl zapotřebí nějaký rámec idejí.“ [9]

Co přesně jsou tyto „požadavky“, které vytváří demokracii asi tak, jako oheň způsobuje teplo? To vyžaduje bližší prozkoumání.

[1] George Orwell: Selected Essays (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1957), str. 149.

[2] François Guizot: De la démocratie en France (Paris: Masson, 1849), str. 9.

[3] Georges Burdeau si všimá toho, že soudě podle vnějších znaků, v rámci jejich federálních organizací, jsou zákony Sovětského svazu podobné těm ve Spojených státech a v rámci jejich vládních soustav je Sovětský svaz podobný Anglii. La démocratie (Paris : Seuil, 1966), str. 141.

[4] T.S. Eliot, The Idea of a Christian Society (London: Faber & Faber, 1939).

[5] Bertrand de Jouvenel, Du pouvoir (Geneva : Cheval ailé, 1945), str. 411.

[6] Giovanni Sartori, Democratic Theory (Westport, CT: Greenwood, 1962), str. 3.

[7] „Les démocrates ombrageux,“ Contrepoint (December 1976), str. 111.

[8] Jiní autoři zastávají přesně opačné stanovisko. Pro [Friedricha Daniela Ernsta] Schleiermachera je demokracie „primitivní“ politická forma ve srovnání s monarchií, která je ve shodě s požadavky moderního státu.

[9] „Le pouvoir des idées en démocratie,“ Pouvoir (May 1983), str. 145.